

småoch med det industrielle genom-brottet. (Almqvist & Wiksell International, 1988). 176 s.

Det er en disputats om et væsentligt og spændende emne, der her er fremlagt. Undersøgelsen er grebet lokalhistorisk an, idet analyserne er samlet om lokaliteten Trönö i Hälsingland. De ydre rammer er nok så typiske. Skoven fik stigende betydning, da det blev muligt at bringe tømmeret til udskibning, og efterspørgslen fra markedet gjorde det lønsomt at hente tømmer så langt mod nord. I årene fra ca. 1825-1880 blev eksporten suppleret med udskåret tømmer fra lokale savværker, der blev anlagt langs elvene. Det gav ny beskæftigelse lokalt. Initiativtagerne var lokale folk: ofte storkøbmænd fra Norrlands kystbyer samt evt. store større kapitalejere og evt. storbønder og handlende. Fra 1850-1890 voksede konkurrencen om tømmeret, for i de år trængte dampmaskinen frem. Det medførte ofte, at der også var andre kapitalinteresser bag de nye savværker.

Fra 1890erne konstaterer forfatteren at ikke blot ejertypen på savværkerne ændrer karakter. Indehaveren eller indehaverne forsvinder som driftsherrer på bekostning af ansatte direktører eller produktionsledere, der nyder tillid hos de kreditgivende banker, der ikke mindst af hensyn til de ofte meget betydelige lån, de havde i savværkerne, måtte kræve den størst tænkelige professionalisme bag driften.

Bag denne omlægning ligger naturligvis også omlægninger i ejendomsretten til skoven, men også nye spændinger som følge af arbejdskraftens sammensætning. I ældre tid var bønderne ofte både jordbrugere og savværksarbejdere, mens de nu måske alene var arbejdere. Derfor blev tragedien også det større, da savværkerne et efter et

blev nedlagt i begyndelsen af 1930erne, og et tidligere levende og velhavende kystsovn blev forvandlet til et arbejdsløshedsområde.

Det er et betydeligt kildemateriale, der ligger til grund for undersøgelsen. I centrum står naturligvis et bevaret savværksarkiv, men det suppleres i høj grad med materiale fra den offentlige administration samt et betydeligt antal interviews. Det er som sagt spændende og fascinerende læsning om et væsentligt emne.

Henrik Fode

Tuomo Polvinen: *Riket och gränsmarken. N. I. Bobrikov, Finlands generalguvernør 1898-1904.* (Söderström & C:O Forlags AB. Borgå, 1988). 344 s.

I august 1897 skrev tsar Nikolaj II til sin i Danmark ferierende mor, enkekejserinde Marija Fjodorovna (Dagmar), om sine besværligheder med at finde egnede generalguvernører til tre ledige poster: »... heller ikke i Finland er der i over et år udnævnt nogen ... Alt dette er ikke særlig behageligt, søde mor, men jeg er forvisset om, at Gud vil hjælpe mig med at finde frem til de nødvendige, hæderlige og nyttige personer«.

For Finlands vedkommende lod Gud tsarens blik falde på stabschefen i St.Peterburgs militærdistrikt general Nikoláj Ivánovich Bóbrikov, der i sommeren blev udnævnt til sin nye stilling i Helsingfors.

Siden Finlands forening med Rusland i 1809 havde storhertugdømmet af de skiftende tsarer fået bekræftet sin særstilling inden for det russiske rige. Regenterne havde lovet at respektere den finske forfatning af 1772 fra svenketiden med en landdag (ständerforsamling), hvoraf udgik en regerings-

myndighed, senatet, egne love, skattebevillingsret, selvstændigt militær, told- og pengevæsen, og landets indbyggere var privilegeret med deres egen lutheranske kirke, undervisningsvæsen samt statsborgerskab.

Denne finske separatisme var for de herskende panslavistiske, storrussiske regeringskredse en utålelig situation henimod slutningen af 1800-tallet. »Det er parodisk, at selvherskeren over et rige med 130 millioner indbyggere skulle være bundet af nogle svenske love fra 1700-tallet i et land med 2½ million undersåtter« (s.242 ff.).

Den nyudnævnte generalguvernør viste sig at være et ideelt redskab for de russiske magthaveres centraliserings- og russificeringspolitik. Et kejserligt manifest af 15. februar 1899 berøvede i realiteten landdagen indflydelse på sager, som i St.Petersburg erklæredes for at være rigsansliggender og dermed forbeholdt regeringsbureaukratiet i hovedstaden samt generalguvernørkanselliet i Helsingfors. Enhver sag af nogen betydning kunne derefter anses for at være et rigsansliggende.

Med tsarens samtykke kunne Bobrikov derefter fremlægge et handlingsprogram på 10 punkter: (s. 75 ff.).

- 1 Den finske hær skal opløses, og finnerne for fremtiden gøre militærtjeneste i russiske enheder overalt i riget. Uddannelse af mandskab og officerer skal foregå efter russiske normer.
2. Det finske ministerstatssekretariat i St. Petersburg bør nedlægges eller i hvert fald dets betydning væsentligt begrænses.
3. De lokale love bør kodificeres med henblik på en harmonisering mellem storkhertugdømmet og kejseriget.
4. Russisk skal indføres i senatet, på læreanstalterne og i forvaltningen.
5. Russiske statsborgere kan uden

begrænsning ansættes i embeder i Finland.

6. Universitetet underkastes kontrol, og lærebøger – specielt i historie og geografi – skal revideres.
7. Det separate told- og møntvæsen ophæves.
8. En officiel russisksproget avis oprettes, og russiske statsborgere kan få bevilling til publikation af aviser på russisk eller de lokale sprog.
9. Landdagens højtidelige åbning skal forenkles.
10. Instruksen for generalguvernøren fra 1812 skal fornyes.

Dette programs gradvise gennemførelse er hovedtemaet i Polvinens værk, der imponerer såvel ved sin lærde grundighed som den letlæselige fremstilling. Men eksempelvis er punkt 2 ikke just let tilgængeligt for en læser, der ikke er fortrolig med de udviklede og delvis uklare statsretslige forhold mellem storkhertugdømmet og kejseriget ud over det enkle faktum, at samme person beklædte dobbeltstillingen som tsar og storkhertug samt, at de to lande havde fælles udenrigspolitik.

Det skal bemærkes, at den danske professor i retsvidenskab Knud Berlin udførligt har behandlet problemet i en artikel i »Dansk Tidsskrift«, København 1900, s. 449 - 470. Ministerstatssekretariatet i St.Petersburg var i hele 1800-tallet en for det finske autonomi såre vigtig institution. Stillingen beklædtes sædvanligvis af en finsk embedsmand, der havde direkte referat til tsaren i finske anliggender og dermed var en modvægt mod dennes russiske rådgivere, som ofte havde ringe forståelse eller slet ingen interesse for slige sager. Tsaren var i fællesanliggender konstituionel regent, der udstedte befalinger med den finske ministers kontrasignatur. I realiteten var mange sagers afgørelse delegeret til senatet,

der promulgerede beslutningerne i tsarens navn.

Netop med hensyn til det skæbnesvangre februarmanifest var senatorerne uenige, om man først skulle protestere over for regenten og pege på ulovlighederne, eller først promulgere for derefter at protestere. Ved afstemningen stod stemmerne 10 mod 10; formanden, som ved stemmelighed havde den afgørende stemme, stemte for umiddelbar promulgering, hvilket åbnede for ulovlighederne under befolkningens voldsomme harme og protest.

Stik imod sædvane udnævnte Nikolaj II en russer til ministerstatssekretær, samtidig med at Bobrikov gik i gang med russificeringen af det finske samfund. Posten blev besat med Vjachesláv Plehve, en af de mest reaktionære politikere i regeringskredsen, og tillige senere en frygtet og forhadet indenrigsminister. Dermed fjernedes det sidste værn for finsk selvstyre.

Kapitel for kapitel gennemgår Polvinen gennemførelsen af 10-punktsprogrammet og de reaktioner, som dette medførte fra den patriotiske finske befolkning. Værnepligtsloven af 1901 og den tilspidsede internationale situation som baggrund får en særlig fyldig behandling.

Kunne man overhovedet stole på finnerne i tilfælde af en europæisk storrig? spurgte man sig selv i politiske og militære kredse i St.Petersburg. Kan den finske hær tænkes at gøre fælles sag med en tysk invasionstyrke? Kan man under de omstændigheder regne med svensk neutralitet, hvis der viser sig en mulighed for at vinde Finland tilbage? Krigsminister Kuropatkin udtrykte det således: »... russiske gutter tjener under de vanskeligste klimatiske forhold tusindvis af kilometer fra deres hjemstavn ... mens finnerne aftjener deres værnepligt i deres eget land ... desuden er det uansvarligt at holde 80-90.000

velbevæbnede mand lige uden for hovedstadens porte. I farens stund kan Rusland ikke vide, på hvilken side de vil stille sig« (s. 87 ff.).

Spørgsmålet om byens og Den finske Bugts militære sikkerhed kom iøvrigt til at spille en rolle igen i 1919 under general Judénichs forgæves forsøg på at erobre Petrograd i spisen for en hvidrussisk-estnisk hær og atter i 1939, da Moskva søgte at afpresse finnerne militære og strategiske indrømmelser for bedre at kunne forsvare Leningrad mod et tysk-finsk angreb. Der går altså en lige linie fra Bobrikov til Trotskij og Stalin. Mærkeligt nok undlader forfatteren at drage denne oplagte historiske parallel.

Den svenske befolkningsgruppe anså Bobrikov for kernen i modstanden mod sin undertrykkelsespolitik, og han søgte at så splittelse i befolkningen ved at udnytte sprogstridighederne mellem svensk og finsk. Ved at favorisere finsk sprog og kultur på svensks bekostning kunne han måske score to gevinster: For det første at trænge den dominerende svenske indflydelse tilbage, og for det andet at give russisk bedre mulighed for at vinde indpas, eftersom finsk blev anset for at stå på et lavere kulturniveau end russisk. Men hans planer mislykkedes; den indre front lod sig ikke splitte (s. 140 ff.).

Finnernes modtræk havde imidlertid i hovedtrækkene tre variationer:

1. Eftergivenhedspolitikken der strakte sig vidt for at opnå et kompromis med de russiske krav for at redde, hvad reddes kunne. Denne holdning talte bl.a. Juho Paasikivi blandt sine tilhængere, de såkaldte gammel-finner.
2. Den passive modstand, især repræsenteret blandt ungfennomanerne og tjenestemændene, der søgte at imødegå de russiske diktater og beskytte befolkningen ved træghed i

administrationen, lempelige fortolkninger og direkte obstruktion. Endelig var der den aktive modstand, der kunne siges at bygge på de russiske socialrevolutionæres tese om »handlingens propaganda«, som fandt sine sympatisører blandt unge svekomaner. Attentater og mord var de midler, der ansås for tjenlige i den underjordiske modstandskamp.

Kulminationen indtraf klokken 11 den 16. juni 1904, da Bobrikov var på vej til møde i senatsbygningen i Helsingfors; samme aften skulle han med ekspresen til St. Petersburg og feriere på sit gods. På første sal foran indgangen til senatssalen trådte en 29-årig jurist ved navn Eugen Schaumann frem og affyrede tre skud mod generalguvernøren, hvorefter attentetmanden dræbte sig selv på stedet med to skud i hjertet. »Nichevó«, beroligede den gamle, hårdføre hugaf de tililende – »Det betyder ikke noget« – skønt blodet strømmede ud, og mave og tarme var perforeret. Om natten døde Bobrikov på byens centralsygehus, hvis læger man havde større tillid til end kirurgerne på det lokale militærlazaret.

I Tsarskoje Seló kommenterede Nikolaj II i sin dagbog efter at have modtaget det første telegram om begivenheden: »Jeg fik den sørgelige nyhed, at Bobrikov var blevet skudt i senatshuset, og at han var alvorligt såret ... vi superede for første gang på altanen« (s. 268 ff.).

På den tid var Rusland i krig med Japan i Det fjerne Østen, og problemet om »Gränsmarken« Finland gled i baggrunden. Med tsarrigets nederlag i 1905 oprandt en ny tid for det finske folk.

Henrik Bertelsen

Anders Huldén: *Finlands Kungäventyr*

1918. (Söderström & C:O Förlags A/B. Lovisa, 1989). 342 s.

Den finske forfatningskamp fra maj til december 1918 var en bitter strid mellem monarkister og republikanere. På den politiske front fortsattes opgøret mellem de røde og de hvide, der var endt i maj med de sidstnævntes sejr støttet af den tyske Ostseedivision under kommando af general Rüdinger von der Goltz.

Anders Huldén har skrevet en veldokumenteret og fængslende beretning om episoden, som i dag kan forekomme usandsynlig og nærmest grotesk.

Forfatteren er født i 1924 og har en lang udenrigsministeriel karriere bag sig. I dag er han sit lands ambassadør i Reykjavik, efter at han tidligere bl.a. har været generalkonsul i Hamburg, hvilket fik betydning for denne bogs tilblivelse. I de seks år han tjente her, besøgte han hvert år bogmessen i Frankfurt, hvor han plejede at bo på hotel »Hessischer Hof«. Dettens ejer og leder var prins Wolfgang, der i 1918 var den designerede finske tronfølger, og med hvem Huldén havde mange interviews om den rolle, faderen, prins Friedrich Karl, spillede i 1918.

Den dybe splittelse mellem borgerkrigens parter afspejledes i kampen om landets fremtidige styreform, idet de røde var republikanere og de hvide med få undtagelser monarkister. Kampen var meget ulige, eftersom arbejderne ledere enten var blevet henrettet, sad fængslet, var gået under jorden eller levede i eksil. Socialdemokraterne var med en enkelt undtagelse udelukket fra landdagen. Af dens 200 medlemmer mødte den 15. maj kun 108 borgerlige og en enkelt socialdemokrat, som havde taget afstand fra den røde opstand.

Dette såkaldte rumpparlament valgte Pehr Svinhufvud til rigsforstander –